

Efterord Fallen flicka

Under 25 år var jag reporter på morgontidningen Svenska Dagbladet i Stockholm. Under drygt tio av de åren, 1997-2009, var jag kriminalreporter. Då skrev jag mycket om mäns våld mot kvinnor i nära relationer, om sexuellt våld, hedersrelaterat våld och könsstympning. Parallellt med det arbetet skrev jag också böcker för unga vuxna med ungefär samma innehåll.

Boken *Fallen flicka* kom ut första gången 2009. Under 2007 och 2008 hade flickor fallit från balkonger på olika platser i Sverige. Jag skrev om det som reporter i tidningen. Flickorna kom i media att kallas för Balkongflickorna. Tre dog, två i Malmö och en i Karlstad. Anhöriga misstänktes för att ha knuffat ut flickorna. Flera satt anhållna. Bevisen räckte inte och de släpptes. Ingen blev dömd.

I några ärenden där flickorna överlevt men skadats flyttade de sedan hem till familjens lägenhet igen. Om det faktiskt var så att de blev utslängda tvingades de nu leva på en brottsplats. Det är en skräck som är svår att föreställa sig. Ett balkongräcke är ganska högt. Att en ung, frisk och nykter person bara faller över kanten är inte trovärdigt.

Lika plötsligt som fenomenet uppstått upphörde det. Det var ju bra att unga kvinnor slutade falla från balkonger och slå ihjäl sig. Men sedan 2008 har jag undrat: vad är det för brott som sker i stället som vi kanske inte ser eller inte inser är ett brott? Vilka medel använder konservativa familjer idag för att få sina barn att inordna sig i en tradition med hederskontext?

Jag har inget svar på den frågan, tyvärr. Men jag tror inte att hoten och våldet har upphört. Det har bara tagit sig andra uttryck.

Länsstyrelsen i Östergötland har ett särskilt uppdrag av regeringen att kartlägga och arbeta mot hedersrelaterat våld i alla dess former. Det finns ingen helt säker och heltäckande statistik att tillgå för hur utbrett föräldrars önskan att kontrollera sina barn är. Och det är inte enbart flickor som drabbas; pojkar är också utsatta.

Sveriges regering vill skärpa straffen för brott som är hedersrelaterade. Att ett brott har heder som motiv ska alltså vara en försvårande omständighet. En ny strategi för arbetet mot mäns våld mot kvinnor presenterades hösten 2016. Den gäller under tio år och från 2017 till 2020 satsas 900 miljoner kronor till olika åtgärder. Strategin innehåller bland annat ökade insatser mot hedersrelaterat våld. Enligt jämställdhetsminister Åsa Regnér (S) ska en ny kartläggning göras av hur omfattande det hedersrelaterade våldet är.

Hösten 2016 visade en mindre rapport från föreningen *Varken hora eller kuvad* ett utbrett hedersförtryck i socialt och ekonomiskt utsatta förortsområden i Göteborg. Av 1 200 personer mellan 12 och 18 år som svarat ansåg 78 procent av tjejerna och 17 procent av killarna att de var hårt kontrollerade av föräldrarna i sitt privatliv. Bara 32 procent av flickorna tillåts alltid vara med på idrottsaktiviteter medan 96 procent av pojkarna alltid får vara med. 41 procent av flickorna får inte ha ett förhållande medan motsvarande siffra för pojkarna är 15 procent. 82 procent av pojkarna får gå på fritidsgården medan bara 39 procent av flickorna får göra det. (Hela rapporten finns på www.varkenhoraellerkuvad.se och går att ladda ner där.)

Min egen första kontakt med hedersrelaterat våld kom 1999 då Pela Atroshi sköts till döds i irakiska Kurdistan. Då var min kunskap inte så stor. Pelas syster vittnade om mordet och två farbröder dömdes. Pelas pappa förhöordes aldrig och åtalades inte heller, trots att han fanns på mordplatsen. Redan 1996 hade tonårsflickan Sara blivit strypt av en kusin och en bror i Umeå, men då var det få i Sverige som förstod vad det var frågan om. Sara hade gått på disko.

2002 mördades Fadime Sahindal i Uppsala av sin pappa. Där bevakade jag rättegången i både tingsrätt och hovrätt och började långsamt att förstå vad detta med heder är. I ett samhälle där kollektivet går före individen, där det saknas socialtjänst att få ekonomisk och annan hjälp av, där är det en god sak att familjemedlemmar hjälper varandra. Baksidan är det kontrollerande draget: vem träffar du, vem ses du tillsammans med, vilka rykten kan starta? Många unga som lever i familjer med ett hederstänkande tror inte att deras föräldrar skulle kunna skada dem. De ser inte hotbilden, de litar på familjen och utsätter sig därmed själva för fara. Det finns andra uppmärksammade fall, som mordet i Högsby på Abbas Rezai, alltså ett hedersmord på en man. Det var 2005 som han dödades under tortyrliknande omständigheter med bland annat kokande olja i ansiktet.

Det finns ofta symboliska och rituella inslag i de här morden. Gärningspersonerna riktar in sig på ansiktet, hjärtat, könsorganen. Det är också en signal till andra att uppföra sig, att inte ge sig själva och därmed familjen dåligt rykte.

Hedersrelaterat våld är mer än enbart misshandel och mord. Tvångsäktenskap hör dit. Så sent som i juli 2016 dömdes en man från Afghanistan, bosatt i Sverige, till fyra års fängelse för tvångsgifte av sin dotter. Det är den första domen i sitt slag i Sverige. I oktober samma år fastställde hovrätten domen. Pappan döms även för bland annat olaga hot, sexuellt ofredande och utpressning mot den man som flickan varit tillsammans med. I domen skriver hovrätten att det är klarlagt att motivet till brotten är hedersrelaterat.

Kunskapen om hedersvåld är fortfarande skrämmande låg, ofattbart nog. Därför behöver vi fortsätta att tala om det. Hösten 2016 mördades en 22-årig kvinna av sin make på det asylboende i Småland där hon bodde. Kvinnan hade valt att ta av sig sin sjal och ha håret fritt. Maken, som var hennes kusin, erkände att han strypt henne. I stämningsansökan skrev åklagaren att den misstänkte strypt sin fru med "scarves", när det i själva verket är de sjalar som hon tagit av sig och därmed orsakat mannens vrede. Åklagaren ansåg att hedersmord inte kunde bevisas. Kvinnan ströps av en sjal, ytterligare en hade knutits över hennes ansikte och en hade knutits om hennes ben. Symboliken i mordredskapet och sättet att dölja hennes ansikte kan inte vara tydligare. Genom att säga att hedersmord inte kan bevisas sviker vi alla de unga människor som drabbas av våld i hederns namn. Ganska länge, när hedersrelaterat våld betraktades som en "ny" företeelse, var det många politiker som inte ville särskilja hedersrelaterat våld från annat våld av män mot kvinnor. Frågan var känslig. Det finns tydliga skillnader. Det kollektiva beslutet, att det oftast bestäms i förväg av männen i en släkt när en ung person har gått för långt och ska dödas. Att se hedersrelaterat våld som enbart mäns våld mot kvinnor är också att förminska det och de som drabbas.

Många unga människor i familjer där hederstänkandet är starkt lever ett dubbelliv. Man går kanske beslöjad hemifrån, för att ta av sig slöjan och sminka sig i skolan. Skolan är en frizon som erbjuder ett andrum. Här finns vuxna som inte dömer. Här finns ett bibliotek med böcker som berättar om hur livet kan vara.

Jag vet att en del av mina böcker, som *Heder och Fallen flicka*, ibland får stanna kvar i skåpet på skolan och inte kan tas hem för läsning. Jag är glad att böckerna i alla fall finns i skolan och kan läsas där. Skolans roll är viktig för att skapa förutsättningar för alla barns lika möjligheter. Skolans personal måste vara observanta för att kunna upptäcka tecken och varningssignaler. De måste också våga larma om de tror att en elev är utsatt för hot. De måste våga fråga och framför allt vara beredda att lyssna och agera utifrån svaret.

För givetvis är det påfrestande att ingripa mot hedersrelaterat våld. Den som gör en orosanmälan kan själv bli ifrågasatt.

Om man utgår från FN:s konvention om mänskliga rättigheter och särskilt från barnkonventionen är allt glasklart. I artikel 19 står bland annat: *Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare.*

Jag tänker också på de som verkligen saknar röst i det offentliga samtalet; flickorna med utvecklingsstörning i familjer med hederstänkande. De som kan bli bortgifta, kanske till och med mot betalning, och som aldrig skulle klara sig utan sin familj. De som hotas till tystnad och lojalitet av sina egna föräldrar.

Organisationen Tris, Tjejers rätt i samhället, gjorde en undersökning 2012 som visade att 29 procent av flickorna i gymnasiesärskolan med utlandsfödda föräldrar inte får bestämma vem de ska gifta sig med. För pojkar är motsvarande siffra 16 procent. 44 procent av flickorna på gymnasiesärskolan med utlandsfödda föräldrar får inte gå på bio eller fester med sina vänner. För pojkarna är siffran 26 procent. (Studien finns på www.tris.se där den går att ladda ner.)

2016 inleder Tris en ny viktig kartläggning som heter Gömd och Glömd. Tris menar att det finns risk att unga med funktionsnedsättning utnyttjas på olika sätt. Anhöriga fungerar ofta som deras personliga assistenter och familjen kan därför enkelt sätta gränser för vad ungdomen får göra.

Den här boken är till dig som arbetar med och möter unga människor som kanske hotas hemma. Anmäl. Våga se det som händer. Tro på din magkänsla.

Den här boken är också alldeles särskilt till dig som inte kan ta hem den och läsa den där.

Den här boken är till dig som inte kan leva ditt liv så som du själv vill. Om din familj inte kan tolerera det så kan du få hjälp här:

- Kontakta skolsköterskan eller kuratorn på skolan.
- Kontakta en tjejour eller din närmaste ungdomsmottagning (www.umo.se).
- Kontakta polisen.
- De har alla tystnadsplikt.
- Be om hjälp hos någon som du litar på och har förtroende för. Någon som inte tillhör din familj.

Det är ditt liv.

Christina Wahldén
December 2016